

Lilium
virginei et angelici
principis nostri
s. Casimiri
de Cupidine et morte
triumphans,
sive
poema in eius laudem
decantatum

cum appendice epigrammatica

Non DVro, CasIMire, rIgent tVa LILla fato:
naM tIbI syDereo haeC LILla Vere Vigent

Iosaphat Sokolowski

|| [224]

Skaistaus ir angeliško
mūsų karalaičio
šv. Kazimiero
Lelija,
triumfuojanti
prieš Kupidoną ir mirtį,
arba
Jo garbei pagiedota
poema
su epigramų priedu

TaVo LeLlJų Mirtles nenugeLs, KazImierai, šaLtIs,
nes iš paVasario jos Dangiško gauna jėgų!¹

Juozapatas Sokolovskis

¹ Didžiosios raidės lotyniškoje epigrame žymi chronogramą (tam tikrą datą): dukart 1695 metus. Lietuviškame vertime tai padaryta vieną kartą – iš didžiosiomis užrašytų raidžių sudėti 1695 metai (M+D+L+L+L+L+V-(V+IIII)). Apie tokio skaičiavimo pagrindimą plačiau žr. Dariaus Antanavičiaus straipsnį „1695 m. Kražių rankraščio chronogramos ir chronostichai“ (vert. past.).

Ad sanctum Principem

1

Iam Magnus Casimirus erat, iam Iustus; utroque
iustior et dici maior utroque potes.
Quodve decus nimium rarum ostro est atque iuventa,
nomen Sarmatiis grande Pudicus eris.

Georgius Barszcz

Ad lectorem

2

Non puto posse tibi sordere poemata, Lector,
in quibus angelicae lilia mentis olent.

Ad eundem

3

Si non metra satis tibi florida nostra videntur,
lilia virginei Principis ergo vide.

Urbanus Alshut

Ad eundem

4

In tantos si quis versus irrepserit error,
ne mox fastidi carmina nostra, precor.
Neu dic, quas nunquam noverunt, lilia labes
inpersas calamo condidicisse meo.
Menda vepres potius sint: lilia vero virere
pulchrius in mediis vepribus alba solent.

Ioannes Horodecki

|| [225]

Šventajam karalaičiui

1

Buvo Didysis kadai, Teisusis Kazimieras – irgi;
tu vadinieis teisesniu ir didesniu už abu.
Tavo garbė retumu ir jaunystę, ir purpurą lenkia –
patį sarmatai didžiu garbins Skaistuolio vardu.

Jurgis Barščas

Skaitytojui

2

Netikiu, kad nuo eilių šių smarvę, Skaitytojau, jusi –
kvepia skaniai angelų dvasios lelijom jose.

Tam pačiam

3

Jei pasirodys menkai težydinčios mūsų eilutės,
į karalaičio skaistaus pasižiūrėk lelijas.

Urbonas Alshutas

Tam pačiam

4

Jei tik kokia nors klaida į tokias eiles prasibrovė,
vis tik iš karto dėl jos mūsų giesmių neatmesk
ir nesakyk, kad dėmėm, kurių anksčiau nepažino,
mūsų plunksna dabar suteršė Jo lelijas.
Dėmės erškėčiai tebus – juk žaliuoti, kaip pratusios, šitos
baltos lelijos gražiau gali dyglių apsupty.

Jonas Horodeckis

Argumentum poematis historicum

Casimirus, Casimiri regis Poloniae et Elisabethae Austriacae filius, Vladislai Iagellonis per patrem, Vladislai Varnensis Iagellonidae Poloniae et Hungariae regum ex fratre nepos, Vladislai Hungariae et Boemiae, Ioannis Alberti, Alexandri, Sigismundi Poloniae regum, Friderici cardinalis frater, inter omnes fratres secundus natu et secundissimus, paterno genere serenissimus, augustissimus materno, virtute propria sanctissimus. Vixdum ephebis egressus, in ipsa iam adyta sanctitatis est ingressus. Coronam Hungariae quanto alii studio vel ambire vel rapere solent, tanto ille repellere a capite suo allaboravit. Dignus certe, qui mundum regeret. Ita fundamentum regnorum pietatem coluit, in cuius favorem sanctoque pravorum dogmatum odio, quibus se obicem et murum firmissimum, quoad vixit, opposuit, ne in Poloniam irrumperent, inviolabile a rege parente impetravit diploma, quo schisma Graecum fana sua sarcire vetera, erigere nova vetabatur. Quantum infensus profanis illis aedibus, tantum sanctioribus templis devotus, quae vel summa hyeme intempesta nocte nudipes obibat, purpura non corpus, sed cilicium tegebat, somnum humi capiebat, gnarus nusquam alibi tam securos castitatem somnos dormire. His studiis occupatum morbus invadit. Lamentantur parentes, illacrymatur aula, adgemiscunt regna. Circumstant interea lectulum medicorum turbae, medicinam facilem nuptias suadent – concessam aegro voluptatem. Sed noluit ille vivere, nobilissima animae parte virginitate emortua. Itaque ne non virgo moreretur, iuvenis moritur, dignus qui in omnium ore ac calamis vivat. Et vero vivere etiam post mortem Poloni compererunt, cum candidissimo equo invectus contra Moschos moventibus dux affuit et traductis per aquas compendium ad nobilissimam victoriam monstravit. Quin cum in arce Vilnensi obiisset anno a pariente Virgine MCCCCLXXIII [!; lege: 1484] aetatis 24 4 martii, anno deinde MDCIV corpusculum virgineum una cum versibus, quos in laudem Virginis panxerat secumque tumulo inferri mandaverat, integerrimum est repertum.

Ex Spondano, Bzovio, P. Skarga, P. Brunnero et Breviario Romano

|| [226]

Istorinis poemos pagrindimas

Lenkijos karaliaus Kazimiero ir Elzbietos Austrės sūnus, Lenkijos karaliaus Vladislavo Jogailos vaikaitis, Lenkijos ir Vengrijos karaliaus Vladislavo Varnišchio Jogailaičio sūnėnas, Vengrijos ir Čekijos karaliaus Vladislavo, Lenkijos karalių Jono Albrechto, Aleksandro bei Žygimanto ir kardinolo Frydricho brolis Kazimieras, antras iš visų brolių pagal gimimą, tačiau pats laimingiausias², pagal tėvo liniją – šviesiausias, pagal motinos – didingiausias³, o pagal savo dorybę – švenčiausias. Vos išėjęs iš jaunuolio metų, išsyk pateko į pačią šventumo šventovę. Su kokiomis pastangomis kiti paprastai siekia ar grobia Vengrijos karūną, su tokiomis jis stengėsi nuimti ją sau nuo galvos. Išties buvo vertas valdyti pasaulį. Taip mylėjo karalysčių pamatą dievobaimingumą – tai dėl jo ir iš šventos neapykantos iškreiptiems mokymams, prieš kuriuos jis pats, kol buvo gyvas, stojo tvirčiausiu mūru ir pylimu, trukdydamas jiems prasiskverbti į Lenkiją, – kad iš tėvo karaliaus išprašė nepažeidžiamą raštą, pagal kurį graikų atskalai⁴ buvo draudžiama taisyti senas ir statyti naujas šventyklas. Kiek buvo priešiškas šiems bedieviškiems maldnamiams, lygiai tiek atsidavęs šventesnėms bažnyčioms, nes traukdavo į jas basas vidurnakčiu net per patį žiemos vidurį, apsisiautęs ne purpuru, o ašutine, ir užmigdavo ant žemės, būdamas tikras, kad tik čia skaistybė gali saugiai sudėti bluostą. Atsidėjusį tokiems dalykams užklumpa liga. Aimanuoja gimdytojai, ašaroja dvaras, kartu dūsauja valdomi kraštai. Aplink lovą sustoja būriai gydytojų, siūlo lengvą gydymo būdą – vedybas, ligoniui leistą malonumą. Tačiau jis nepanoro gyventi pražudydamas skaistybę – kilniausią sielos dalį. Todėl idant nemirtų mergystė [t. y. tyrumas, skaistumas], miršta jaunuolis [t. y. jauno amžiaus], pelnydamas tai, kad lieka gyvas visų lūpose ir raštuose. Kad net po mirties jis tikrai gyvena, lenkai patyrė tada, kai, jodamas ant balčiausio žirgo, žygiuojantiems prieš maskvėnus [pulkams] stojo už vadą ir, pervedęs per vandenį, parodė trumpiausią kelią į šauniausią pergalę. Negano to, nors mirė Vilniaus pilyje 1474⁵ metais nuo Švč. Mergelės gimdymo, kovo 4 dieną, eidamas 24 metus, 1604 metais jo skaistus kūnas buvo rastas kuo sveikiausias kartu su eilėmis, kurias buvo sukūręs Švč. Mergelės šlovei ir liepęs kartu įdėti į karstą.

Pagal Spondaną, Bzovijų, tėvą Skargą, tėvą Brunerį ir Romos brevijorių⁶

² Originale neperteikiamas žodžių žaismas: *secundus natu et secundissimus*.

³ Originale esama aliuzijos į skirtingus su valdovų titulaus vartojamus būdvardžius, kuriuos lietuviškai sunku perteikti.

⁴ T. y. tiems, kurie išpažino stačiatikybę, kitaip Rytų ortodoksiją.

⁵ Autoriaus apsirikta: šv. Kazimieras mirė 1484 m. Gardine.

⁶ Minimi asmenys ir kūriniai: Henrikas Spondanas (Henry de Sponde, *1568–†1643) ir jo *Annales ecclesiastici Caesaris Baronii in epitomen redacti* (1612) arba *Annalium Baronii continuatio ab a. 1197 quo is desinit ad a. 1622* (1639), Abraomas Bzovijus (Abraham Bzowski, *1567–†1637) ir jo *Annales ecclesiastici* (1625–1630), Petras Skarga (Piotr Skarga, arba Piotr Powęski, *1536–†1612) ir jo *Żywoty świętych* (1610), Andrius Bruneris (Andreas Brunnerus, *1589–†1650) ir jo *Fasti Mariani* (1630), taip pat Romos brevijorius.

Argumentum poeticum

Iam Princeps ferro Libitinae laesus acerbo
languet, et ipsa suum damnat Libitina furorem
fatalemque necem, iuveni quam fecerat, odit.
Articulo rerum tali puer improbus audet
5 Idaliae, o ausum!, morienti bella movere,
non equidem Marte et campo confisus aperto
(nam campo semper victus fugiebat aperto),
sed technis. Abit ad celebrem medica arte Salernum,
(omnibus est etenim schola perquam nota Salerni)
10 et vafer auxilium medicae deposcit Hygaeae
(neptis Hygaea fuit Phaebi medicisque celebris
nata Aesculapii artibus). *dimeter iambicus*
Annuit in medicumque Machaona fingit Amorem.
Interea crescente malo tecta omnia fletu
15 hinc procerum, hinc inopum, hinc aulae late atque Gradivi,
inde sacerdotum resonant. It fama per urbem
felicem nimium venisse Machaona Vilnam
(corpora nempe fovens animas qui mittit in Orcum).
Ille etiam invitatus adit regalia tecta.
20 Obviat ante fores Schisma et crinita chelydris
Haeresis, utraque communi laetissima luctu,
ingressumque vetant, sed res bene cognita mittit.
Ipse parens parere iubet, parereque natus
promittit, sed ubi hic Cythereia munera suadet,
25 fulmineo vultu Divi verboque potenti
„malo mori quam faedari“ vanescit in auras.
At victor maesti Princeps ante ora parentis
laetus obit, mox in victricia gaudia luctus
vertitur. Ille sua emerito infert lilia caelo.

|| [227]

Poetinė santrauka

Štai, Libitinai žiauriu sužeidus ginklu, karalaitis
guli nusilpęs, o ji jau šį savo šėlą prakeikia
ir neapkenčia mirties, į kurią pastūmėjo jaunuolį.
Toku lemtingu metu begėdis Idalijos vaikas
5 ryžtas prieš mirštantį – koks įžūlumas! – stoti į karą,
dėdamas viltis visai ne į Marsą ir atvirą lauką
(juk pralaimėdavo jis ant atviro lauko visuomet)
bet į gudrybes. Todėl į gydymu garsų Salerną
(jo medicinos menų mokykla garsėja pasauly)
10 bėga ir prašo gudriai jam pačios Higijės padėti
(Foibo anūkė jinai ir menais medicinos garsingo
Asklepijo duktė).
Daktaru Machaonu ta sutikus paverčia Amorą.
Ponų ir vargšų stogai tuo metu jau virpa nuo verksmo,
15 skamba raudom kunigų ir Gradyvo įnamių menės,
ligai stiprėjant toliau, kai mieste pasigirsta, kad Vilniuj
lankos didžiausios sėkmės sulaukęs svetur Machaonas
(kūnus jis gydo, tačiau pasiunčia sielas į Orką).
Pašauktas daktaras tuoj į karaliaus rūmus ateina.
20 Jam pastoja Schizma ir Erezija gyvačiaplaukė –
baisiai patenkintos tuo visuotiniu liūdesiu – kelią,
žengti uždraudžia toliau, bet patyrusios, kas jis, praleidžia.
Tėvas įsako klausyt, ir sūnus jam pažada šitai,
bet kai pasiūlo anas Kiterietės džiaugsmų, karalaitis
25 degančiu veidu tvirtai jam pasako: „Verčiau aš jau mirsiu,
nei susitepsiu!“, ir tas ore akimirksniu dingsta.
Pelnęs šią pergalę, jis akivaizdoj gedinčio tėvo
miršta džiugiai, o tada jau pergalės džiugesiu virsta
gedulas, ir lelijas į pelnytą jis įneša dangų.

[Poema]

Lilia – pacati victricia Principis arma –
sub mortis duras hyemes morbique rigorem
spemque metumque inter circumstantesque procellas,
quas vitae male suadus amor pietasque parentis
5 ipseque Paeonia latitans sub veste Cupido
moverat, intactum caelo referentia culmen
maioresque animos properi formidine lethi
et de virgineo servatam flore coronam
mens rapitur tenui moliri ingentia plectro.
10 Iam mihi sydereo per venas entheus aestro
funditur et turgent meliori pectora Phaebo,
iam feror alitibus pennis, ubi Vilia lenes
solus adhuc, sociumque Chrono quam faederet amnem,
volvitur aquas, puro Gediminia Pergama circum
15 murmure procurrens, et aprico in gurgite pulchram
Principis Indigetisque sui novat icona ripis.
Ire iuvat, Pariis ubi resplendentia saxis
templa polo surgunt intactaque lipsana servant
virginei cineris, cineri flammaeque perennes
20 thuricremusque vapor meritos aeternat honores.
Hinc, veluti Orphaeo luscina plurima busto
evolat (ut fama est), novus ales ad aethera plaudam
et voce et pennis, sacros cinis ipse calores
mente sub arcana mihi nutrit. Ipse noveni
25 virgo Camaenarum Princeps eris agminis instar, || [228]
tu mihi Phaebus eris vernanti flore iuventae,
si modo, quo felix Marianas pectine laudes
pangebatur olim, famulo des pangere vati
aspiretque tuo dignum mihi Numine carmen.
30 Nondum sex plenas iuvenili corpore Princeps
vixit olympiades nec primi tempora veris
exegit, licet ipse suo maturior aevo
et flori autumnum et canas cum vere pruinas
mente animoque senex niveus misceret et albam

[Poema]

Giesmę sėkmingiems taikaus karalaičio ginklams – lelijoms,
per ligos žiaurumus ir mirties atšiauriąją žiemą,
viltis ir baimes, aplink netylant audroms, pagimdytoms
tėvo šilčiausių jausmų, apgaulingos gyvenimo meilės
5 ir pasislėpusio po Pajono rūbu Kupidono,
taigi lelijoms – dangun gražinančioms nelieštą žiedą,
dvasiai – stipresnei negu mirties artėjančios baimė,
ir išsaugotam jo žiedų skaisčiausių vainikui
veržias dvasia nestipriu plektru, bet galingai atlikti.
10 Gyslomis sklindant jaučiu įkvėpimo dangišką jausmą,
Foibo jėgos gaivesnės paliesta sukyla krūtinė,
ir aš lekiu ant sparnų jau tenai, kur dar Vilija skyrium,
savo tėkmes su Chronu sujungti norėdama, skuba,
tyras bangas risdama aplink Gedimino Pergamą,
15 ir vaiskiam vandeny karalaičio ir savo kraštiečio
dailų paveikslą naujai ir naujai vis rodo pakrantėms.
Miela keliauti tenai, kur tviskantys marmuru Paro
šventnamiai kylo dangun – jie relikvijas tyro jo kūno
neliestas saugo lig šiol, o mira ir liepsnojančios nuolat
20 ugnys jam be paliovos užpelnytą pagarbą reiškia.
Tarsi lakštutė balsi, nuo Orfėjo kapo pakilus,
saulėn nuo šičia ir aš nauju paukšteliu nuplasnosiu,
suokdamas giesmę aukštai, ir sulig planais slėpiningais
jo šventi palaikai man teiks pamaldaus įkvėpimo.
25 Tu, karalaiti skaistus, kaip devynios Kamenos man būsi,
būsi pražydušiu man jaunystės žiedu kaip Foibas,
jei tik, kaip pats kitados giedojai šlovę Marijai,
leisi lygiai ir man, tau tarnaujančiam dainiui, giedoti
ir įkvėpsi eilėms, vertoms tavosios šventybės.
30 Buvo nebaigęs pilnai karalaitis jaunuoliško amžiaus
olimpiadų šešių, ir pavasarį tebergėjo
metai jo, nors, brandumu pranokdamas savąjį amžių,
jis – ir protu, ir dvasia žilagalvis senolis – jau jungė
rudenį su gėlėmis ir sniegu su pavasariu baltus

35 canitiem puri cordis vigil usque teneret.
Vernabant anni, verum annosissima virtus,
ultra annos provecta suos, in pectore sacro
autumnūque hyememque simul gaudebat habere.
Lusca videt Libitina nives, argentea quales
40 lilia suffundunt animo, nec plura moratur,
iam rata maturas et egentes falcis aristas.
Fallitur et primum properat decerpere florem.
Qualia vix mollem pratis attollere culmum
lilia coeperunt, mox et nativa senectus
45 affuit et niveum calices traxere colorem,
et canos sequitur lethum. Forte herbida messor
gramina falce secans circum discrimine nullo,
regificum incauto florem quoque vulnere laesit.
Ille labat palletque statim et candentia colla
50 deiciens pallore albos commutat honores. || [229]
Maerent pratorum Nymphae, prope durus et ipse
ingemuit casum sector: „Pulcherrime Princeps,
tune etiam, ah, error!, letho rapiaris acerbo?
Tune etiam, o sanctae spirans virtutis imago,
55 emoriare nec est super ulla fiducia vitae?
Hoc erat, hoc: instar te canescentis olivae
florem una fructusque, hyemem confundere veri
erravi, fateor; quid non cava lumina fallant?
Imo tuum pectus longaevo Nestore dignum
60 haeque nives purae mentis gravitasque fefellit.
Quanquam Cumaeae licet integra saecula vatis
et longa Pylium superares Nestora vita,
funere tu nunquam non abripereris acerbo
et nunquam non ante diem nunquamve dolentum
65 non lachrymas luctusque tua pietate moveres“.
Talia dicta dabat rabiemque oblita priorem,
crudeles madefacta genas Libitina gemebat
et spargebat hians lachrymis, quod fecerat ipsa.
Sed non iam lachrymis fuerat medicabile vulnus.

35 ir tą skaisčiausią širdies tyrumą budriai prižiūrėjo.
Metai žydėjo jauni, bet jo šimtametė dorybė,
amžių toli lenkdama, neatsidžiaugė tuo, kad galėjo
savo krūtinėj šventoj ir žiemą, ir rudenį glausti.
Baltį Libitiną pamato – sidabro lelijos
40 sielą jam papuošė juo – ir nelaukia ilgiau, pagalvojus,
kad jau subrendo, todėl ir prašosi pjautuvo varpos.
Klysta ir skuba nukirst vos pražydusią gėlę vienakė!
Vos tik nuo pievos aukštyn kiek pakėlė stiebą lelijos,
ir neužtruko pas jas prigimtinė senatvė ateiti –
45 balta sniego spalva joms taurių nudažyti, – iš karto
puolė jų žilę mirtis. Šis pjovėjas, prižėlusioj pievoj
visą be išimties pradalgėn guldydamas žolę,
neatsakingu smūgiu ir karališką žiedą pakirto!
Svyra, nublykšta išsyk ir, baltą pamesdamas kaklą,
50 jis jau negyvo spalva pakeičia karališką baltį.
Sielvartu nimfos lankų apsipylė, ir mirtį pjovėjas
šią apraudojo žiaurus: „Ak, gražiausias visų karalaiti!
Negi tave jau pagrobs rūsčioji mirtis? Gal aš klystu?
Negi jau, gyvas šventos dorybės paveiksle, numirsi?
55 Negi nelieka némaž vilties, kad gyvas paliksi?
Klydau, nes nenumaniau, kad kaip senas alyvmedis tūri
vaisių ir žiedą kartu, taip ir tu pavasarį šviesų
jungsi savy su žiema. Kaip galėjo akys apgauti?
Tavo krūtinė, verta ilgaamžio Nestoro metų,
60 baltis šis ir ori tyroji dvasia suklaidino.
Bet jei ir Kumų žynės tu amžių būtum pranokęs,
Pilo senolį ilgais gyvenimo metais pralenkęs,
būtų vis viena tave žiaurioji mirtis nusinešus,
miręs visad per anksti gedėtojams verksmo bei skausmo
65 savo dorybingumu vis viena būtum sukėlęs!“
Šitaip Libitina kalbėjo. Užmiršus ankstesnį
pyktį, dejavo dabar rūsčius drėkindama skruostus
ir vien apstulbus dėl to, ką padarė, ji ašarom plūdo.
Gaila, bet ašaros jau nebetiko gydyti žaizdai,

70 Dira venenosae siquidem vehementia falcis
 per tacitos grassata sinus penitasque medullas
 altius infudit pestem tabesque maligna
 arida lethiferis populabat viscera flammis.
 Urgebat vis saeva mali, magis ardua mortem
 75 non exorandi urgebat violentia fati. || [230]
 Vanescunt vires, oris decus omne recedit,
 succedit macies et fracto robore membra
 pene rigent, vicinam ostentant omnia mortem.
 Iam lethale gelu summos pervadere tentat
 80 artus, ni gelidis divina incendia venis
 gliscant et calidis foveantur pectora votis.
 Id tantum vivit, quod amat, suspiria sancta
 vitales retinent auras servantque calorem.
 Articulo rerum positum (quis crederet) isto,
 85 viribus exhaustum iuvenem lethoque propinquum
 sanctaque de calido suspiria corde trahentem
 algentemque alias (quid non puer improbus audet?)
 aggreditur Paphiae proles impura Diones
 supremisque invictum armis heroa lacessit.
 90 O, quis iam sano tutus sibi corpore fidat,
 quis laetis rebus florecentique iuventae
 et Baccho et tumidis ferventi sanguine venis?!
 At quoniam meminit crassis se saepe flagellis
 Herculeo veluti cestu virgisque repulsum,
 95 audax ille puer, qui mille heroas et ipsum
 Alciden potuit, faedo accensere triumphum
 te potuit nunquam.
 Namque fuga infestum toties, Casimire, fugasti,
 et quoties nudo ponebas stramine membra
 100 et placuit fessos artus illidere terrae, || [231]
 illisum terrae toties hunc calce Gigantem
 proterere, hunc puerum, Briareis atque Mimante
 horridiorem, alacri potuisti sternere dextra.
 Ergo licet tenuem spirare in corpore vitam,

70 nes nuo krūtinės tylios iki kaulų čiulpų prasiskverbus
tąkart visiems mirtina nuodingo jos dalgio karštybė
nunešė ligą gilyn, ir kankinamą troškulio vidų
jau pragaištinga liepsna jos nuodingas užkratas siaubė.
Ėdė žiauri jį liga, o prašymams kurčias likimas
75 dar baisesniu žiaurumu nenumaldomai artino mirtį.
Jėgos sumenksta, visa grožybė iš veido išeina,
kūnas sunyksta, jėgų netekty sąnariai veik atšąla –
aiškiai rodo visi šie požymiai mirtį artėjant.
Sąnarius baustųs suvis apimti mirštamais šaltis,
80 jei palaimi šiluma dar nesrūtų atšalusiom gyslom
ir karštomis maldomis nebandytų sušilti krūtinė.
Ji begyvena dabar tik iš meilės, ir tik maldingumas
teikia jai kiek šilumos ir galias gyvybės palaiko.
Toku lemtingu metu (ar būtų kas nors patikėjęs?)
85 jau ir apleistą jėgų, jau ir žvelgiantį mirčiai į veidą,
iš karštos dar širdies – visam jau kūnui atšalus –
atsidusimų šventų tebetraukiantį šitą jaunuolį
puola Dionės sūnus (ko nesiima vaikas nedoras?)
ir galingiausius ginklus prieš tvirtą herojų nukreipia.
90 Argi kliautųs savim tokiom aplinkybėm kas, netgi
sveikas, net besidžiaugias ir sėkme, ir žydinčiu amžium,
ir ugningu krauju bei Bakchu kunkuliuojančiom gyslom?!
Vis tik tasai įžūlus berniukėlis, pergalę šventęs
ir prieš herojų minias, ir prieš patį Alkidą, dar minė,
95 kaip jį lazdom ir storais lyg Heraklio šikšnos botagais
jį dažnušyk pavijai, taip kad pergalės švęsti neteko
jam dar, suteršus tave!
Juk gi, Kazimierai, tu jau tiek kartų jį privertei bėgti:
mėgai prie žemės kietos pavargusius sąnarius spausti,
100 tad kiek syk ant vienu pakratų ištiesdavai kūną,
tiek ir po kojom savom pamindavai šitą gigantą –
vaiką, baisesnį kur kas už Mimantą ir Briarėją, –
ir galinga ranka įstengdavai priešą patiesti.
Tad nors ir mato, kad jau vos rusena kūne gyvybė,

105 multoties victus, videat, non cominus audet
 conseruisse manus et aperti praelia Martis.
 Nec cunctas penitus tenuato ex corpore palmas
 desperat, facit ipsa animos vicinia lethi
 et vitae perspectus amor, mortalia caeco
 110 impete non licitos qui pectora mittit in ausus.
 O amens rabies! o saeva libido nocendi!
 Pervigil o nostris semper puer addite damnis!
 Sed quo cuniculo, qui bella patentia fugit,
 aggressus sanctum iuvenem technisque petivit,
 115 Musa, refer caecisque dolos evolve tenebris.
 Est quaedam Ausoniis vetus urbs habitata colonis,
 Trinacrio vicina freto infidoque Vesevo,
 nomine (ni fallor) Graio vocitata Salernus.
 Haec eadem clarum medica sibi protulit arte
 120 nomen, ubi Hippocrati fidum donavit asylum
 cumque suo profugos accepit Apolline natos.
 Omnia curandis illuc Epidaurius arma
 corporibus tulit ipse senex sedesque quietas
 nata senis medici stabiles sibi fixit Hygaea.
 125 Hic dea iam varios redolentia germina flores, || [232]
 iam vi multiplices diversi nominis herbas
 herbarumque fibras et odoro cortice ligna,
 radices, faetus, folia arboreasque medullas,
 implumes nido volucresque canesque ferasque
 130 scrutaque, lumbricos terrae dirosque cerastas,
 vipereas longo qui dant sinuamine spiras,
 milleque multarum pariter discrimina rerum
 in vitreis partim phialis solisve calore
 aut parvos circum furnos lento eliquat igne,
 135 partem auctis subigit flammis succosque potentes
 elicit et magnis ferventia versat ahenis.
 Qualis dum viridem tentat reparare iuventam
 Aesonio Medaea seni, et ceu pelle chelydrum
 detrita exueret, satagitque venefica Colchis

105 jis, nugalėtas nesyk, neišdrįsta kautynių pradėti –
vienas prieš vieną dabar į atvirą dvikovą stoti.
Pergalės laurų visvien jis tikis prieš leisgyvį kūną –
teikia drąsos jam pati mirties artuma ir aistringas
noras likti gyvam, kuris mirtingųjų širdis
110 pulti akiai prie suvis neįmanomų žygių pakursto.
O, tu, siute baisus! Tu, kenkimo aistra siaubinga!
Tu, mums visiems nuolatos ir be atilsio kenkiantis vaike!
Bet jau dabar apsakyk ir iškelk iš patamsių į šviesą,
Mūza, kaip gi ir kokias pasitelkęs gydrybes, užpuolė
115 šventą jaunuolį tasai, kurs iš atviro mūšio pabėgo.
Ten, kur Vezevas klastus ir Trinakrija ne per toliausiai,
stovi auzonų genties apgyventas senovinis miestas,
turintis graikų kilmės (jei neklystu) vardą Salernas.
Jam medicinos menai didžiulę atnešė šlovę,
120 kai Hipokratas mieste surado prieglobstį saugų,
ir išvyti jo vaikai čia su savo dievu įsikūrė.
Gydyti kūnams garbus Epidauro senelis visokių
sutelkė ginklų jame, o senolio duktė Higiėja
ramią buveinę visam gyvenimui čia įsitaisė.
125 Deivė joje įvairius žolynus kvepiančiais ūgliais,
ir įvairiausių vardų, ir visokių pavidalų žolę,
medį kvapinga žieve ir žolynų skaidulas smulkias,
medžių šerdis, lapus, jų šaknis ir įvairią lapiją,
paukščių vaikus beplunksnius, šunis ir žvėris kitokius,
130 rupūžes, baisią slidžių raguotųjų šliužų šeimyną,
gebančią rinkiais keliais suraityti liemenis ilgus,
daugel visokių kitų pavojingų gamtos keistenybių
čia ant saulutės karštos bei aplinkui nedideles krosnis
kiek silpnesne ugnimi stikliniuose induose tirpdo,
135 čia ant smarkiausios ugnies veiksmingus syvus išgauna
ir dideliuos katiluos kunkuliuojantį viralą maišo –
tarsi Medėja tuomet, kai šita Kolchidės žiniuonė,
jaunas dienas trokšdama sugrąžinti seniui Aisonui,
odą nutrintą senam lyg kokiai gyvatei nutraukus,

140 innumeras circa species, quas edomet igne,
 Thessalicis herbis nisi non innoxia verba
 misceat et Stygias ad barbara pharmaca vires.
 Talibus intentam studiis puer ille Diones
 occupat et blandi petulantior oris Hygaeam
 145 alloquitur prior: „O Phaebo dignissima neptis,
 Phaebi muneribus felix studiisque paternis,
 me miserum: doleo, succumbo, torqueor, uror!“
 Et dictis, maduit lacrymis pueriliter ora
 omniaque insolito compleerat late ululatu.
 150 Proripit e lecto dea se, quo forte sedebat, || [233]
 quantum capta prius pueri roseo hospitis ore,
 tantum mota malo, casus miseratur acerbos
 et lachrymis miscens lacrymas rorantia tergit
 lumina demulcensque genas, cur eiulet, orat:
 155 combiberet lacrymas et, si quis corpore regnet
 visceribusve dolor, pandat, namque ille tegendo
 robur agit superatque herbas omnemque medelam.
 „Fare, puer“, medicas monstrans longo ordine thecas,
 „quidquid id est; mille en servantia pharmaca vitam –
 160 evellent crudele malum; vigor ipse salusque
 his resident tectis, cernis vitae arma tuendae.
 Morbum aperi, et suavi tollam medicamine morbum,
 si quid iuris habent in divûm corpora morbi“.
 Ille deae grates referens et basia dextrae
 165 figens ambrosio est iterum sic ore locutus:
 „O dea, Littalidum Princeps cubat arcibus altis,
 hunc mihi funereae pressit vicinia spondae“.
 Rursus Hygaea refert: „Si tantum carus Amori,
 carus et ille mihi: vivet de munere nostro
 170 vel desperatam reddam – tua gaudia – vitam“.
 Ales Amor plorans iterum „dea, falleris“, inquit,
 „lacrymor in tacito fixum mihi pectore vulnus,
 odia nullius forsitan magis hostica sensi
 et gravius duris pressus vix ullius armis

140 iš visokiausių žolių nesuskaitomus mišinius taisė,
žodžiais baisiais veikdama Tesalijos krašto žolynus,
kad iš Stikso jėgos jos pagoniški vaistai įgytų.
Užimtą tokia ruoša Dionės vaikas užklumpa
ir saldžiausiu balsu malonių akių Higiėją
145 pirmas užkalbina taip: „Ak, verčiausioji Foibo vaikaite,
tėvo prasmingais darbais ir senelio malonėm dalinga,
koks aš vargšas! Sergu, kenčiu, degu, kankinuosi!“
Taip pasakęs, išsyk apsipyłė ašarom vaikas
ir su didžiausiais šauksmais pratrūko garsiai raudoti.
150 Deivė nuo guolio, kur ji tą kartą sėdėjo, pašoka,
tiek paveikta rauzganų ją aplankiusio vaiko skruostelių,
tiek jo bėdos sukresta, didžiules jo nelaimes apgaili,
šluosto, kartu verkdama, akeles jo, ašarų pilnas,
glosto švelnius skruostelius ir, ko šitaip rauda, teiraujas –
155 ašaras lieti gana, tepasako, koks skausmas taip raižo
kūną ir vidurius jam, nes bėda slepiama tik stiprėja
ir greit pranoksta žoles ir bet kokią gydymo galią.
Rodydama į dėžių su vaistais nutįsusių eilę,
klausia: „Sakyk, kas yra? Šie gausūs gyvybės gynėjai
160 žiaurią nelaimę įveiks, nes po šiais dangteliais sudėtos
jėgos, pati sveikata; čia gyvybę saugantys ginklai.
Rodyk, kuo skundies, ir aš pašalinsiu ligą šiais vaistais,
jei tik į kūnus dievų susirgimai teisių dar turi.“

Deivei dėkodamas jis pabučiavo jai dešinę ranką
165 ir atsakydamas taip ambrozijos lūpomis tarė:
„Guli, dievaite, aukštoj pily Litalijos princas –
laiko prispaudus man jį pakasynų guolio artybė.“
Jam Higiėja išsyk: „Jei jis šitoks brangus Kupidonui,
tąsyk ir man bus brangus! Jis liks gyvas iš mūsų malonės:
170 tavo džiaugsmui tuojau beviltę gyvybę gražinsiu.“
Gailiai verkdamas, jai Kupidonas tarė: „Tu klysti!
Apverkiu savo ramioj širdy atsivėrusią žaizdą,
nes pats iš nieko tokios neapykantos dar nepatyrčiau,
niekieno ginklai kieti dar niekad manęs taip nespaudė

175 et quem non habeo suffundens ora pudore.
 O, quoties, postquam ceciderunt irrita mille || [234]
 a clypeo invicti cordis mea tela, recessi!
 Ille meos rupit nervos hebetesque sagittas
 extinxitque faces; caeca ille et lumina victor
 180 aut semper laetos oculos condiscere fletum
 iussit opemque tuam me poscere, diva, coegit.
 Si quid opisve artisve in te est, o magna dearum,
 affer opem misero, nec inultus fata protervi
 Principis a nostris maculis immunia cernam.
 185 Scis, quid amor vitae, quantum est reverentia patris;
 effice, diva, modo hoc: pater illi hoc imperet unum,
 omnis et aegroto Podalyrius urgeat unum –
 hactenus austeri leges laxare pudoris.
 Dicant: sola queunt, Princeps, Cythereia dona
 190 et vires et iam fugientem reddere vitam,
 sola potest thalamis non inconcessa voluptas.
 Non ego depereo vitam illius, haud ego letho
 praesenti iuvenem hunc inimicum educere curo.
 Ah, pereat meritasque citus concedat in umbras.
 195 Hoc ago: Lethei metuens instantia rivi
 flumina et imperio patris praegnante coactus,
 arma vel assensu solo mea victus adoret.
 Non ferat ad Superos confracti dedecus arcus,
 caelitibus nec ovans captivum ostendet Amorem.
 200 Ni vigilo, nisi nunc mihi sit victoria cordi, || [235]
 et cui iam demum metuenda Cupidinis arma?
 Quis colat aut terris putet ullum numen Amoris?
 Vincetur, si, diva, velis, commune trophaeum,
 fracta quod aeternum ploret constantia, quodve
 205 saecula mirentur, statuemus Principe victo“.
 Haec ubi dicta dedit, iustissima visus Hygaeae
 expetere, hinc cervice et, quos male fixa tenebat
 in pulchros vultus, oculis mox annuit. Ante
 sed quid responset, cubito subnixa parumper,

175 ir dar iš gėdos, kurios neturiu, nebuvau taip išraudęs.
 Šitiek kartų, į jo širdies neįveikiamos skydą
 tūkstančiams mano strėlių atsimušus, aš bėgti turėjau.
 Jis man sutraukė temples, aštrias strėles sugadino
 ir užgesino deglus – ir akloms, ir džiaugsmingoms akelėms
 180 liepė išmokti graudžių verksmų nugalėtojas šitas
 ir dar, dievaite, tavęs sau pagalbos prašyti prispyrė.
 Jei tik gali ir gebi man, didžioji deive, padėti,
 vargšui pagalbą suteik, ir tada aš, keršto sulaukęs,
 kenčiantį meilės kančias karalaitį įžulų išvysiu.
 185 Moki jo norą gyvent ir pagarbą tėvui įvertint,
 tad padaryk man tik tiek: kad tėvas tą patį palieptų
 ir kad tą pat bet kuris Podaleirijas skirtų ligoniui –
 nesilaikyti toliau griežtųjų skastybės taisyklių.
 Te jam pasako abu: „Karalaiti, jėgas ir gyvybę
 190 tau sugražinti tiktai Kiterietės dovanos gali –
 tik miegamajam leisti malonumai įstengs jas gražinti.
 Nei man gyvybę iš šio nedraugiško vyro atimti,
 nei nuo tikriausios mirties jį patį apsaugoti rūpi.
 Te sau numiršta greičiau ir tedingsta pelnytuos šešėlius!
 195 Vieno tenoriu: kad jis neišvengiamos Letės pabūgęs,
 tėvo žodžiui griežtam paklūsęs ar pats nusileidęs,
 imtų ir mano ginklus pagerbtų galop nugalėtas!
 Tik te dangiečiams apie gėdingai sulaužytą lanką
 nekalba ir su džiaugsmu jiems belaisvio Amoro nerodo!
 200 Viena man rūpi dabar – širdis mano pergalės trokšta!
 Priešingu atveju kas Kupidono strėlių bebijotų?!
 Kas begerbtų mane ir dievu Amorą laikytų?!
 Jei tik norėsi, kartu mes, dievaite, bendrą trofėjų,
 skirtą per amžius nuo šiol ir palaužtą tvirtybę apverkti,
 205 ir apžavėti visus, pastatysime, princą įveikė!“
 Taręs tokius žodžius, jis nukreipė į Higiėją
 klausiamą žvilgsnį, o ši pritarimą parodė ir galva,
 ir akimis, kuriomis į jo kerintį veidą žiūrėjo.
 Bet jam atsakė ne tuoj – iš pradžių įsitaisiusi guoly

210 plurima mente agitat, caeca formidine rerum
 successuque pavens dubio, se consulit ipsam.
 Talia sollicito demum respondit Amori:
 „Ingeniose puer, socialia me petis arma,
 et bene. Blanda fovent ubi enim medicamina corpus,
 215 obrepsit tacitumque animis inopina remissis
 saepe propinavit gustum insidiosa voluptas.
 Ipse meis, quamcunque potens, fateare necesse est
 artibus, ingenio quod vi, quod robore cedas.
 Quod iaculis facibusque minax persaepe laboras,
 220 nequidquam et stimulos in pectora mittis inertes;
 hoc ego mentiti sensim sub veste necessi
 et vitae titulo servandae imponere possum.
 Ergo si mecum poscis commune trophaeum,
 ne personatus fuge consociare laborem;
 225 audi consilioque meo tua perforce coepta. || [236]
 Hoc vultus puerile decus, coralina labra,
 laetae frontis ebur, levium rosa viva genarum
 deponenda tibi est et tarda imitanda senectus.
 Tu vultu et toto simulare Machaona cultu
 230 annosum debes rugisque inducere frontem“.
 Obsequitur, namque ad formas versatilis omnes
 est Amor et facies effingere Protheus omnes.
 Electro torti brumas traxere capilli,
 aurea caesaries niveae in filamina barbae
 235 transiit et teretes numero examine faedae
 sulcavere genas rugae, tremulusque repente
 membra senex patuit. Superaddit pulla lacertis
 pallia et emerito dat fulva monilia collo.
 Tum variae speciei herbas, cataplasmata, succos,
 240 floribus et lento stillatos igne liquores
 et vim pulveream, globulos baccasque salesque,
 antidotis similique oneravit scrinia merce
 et testes fidei chartas dedit. „I, puer“, inquit,
 „exque Dionaeo puero properate Machaon,

210 mąstė ir svarstė viena, jausdama krūtinėje baimę
dėl neaiškios padėties ir sėkmės, labai jau miglotos.
Tarė ji taip pagaliau nerimauti ėmusiam svečiui:
„O, gabusai berniuk! Tu prašai manęs tau padėti.
Ką gi, gerai. Kai skaniais gydalais prižiūrimas kūnas,
215 tai atsileidžia dvasia, o tada prišliaužia ir slapto
vaisiaus pasiūlo kaip mat staigus pasalūniškas geismas.
Nors ir galingas, turi pripažint, kad prieš mano gabumą
ir prieš mano žinias tu jėgom ir stiprybe menkesnis,
nes dėl ko ir deglais, ir ginklais grasindamas veltui
220 šitiek vargsti ir strėlėm į krūtinę kerti nesėkmingai,
aš palengva, tariamos būtinybės šydu prisidengus,
ta dingstimi, kad ginu jo gyvybę, galiu padaryti.
Tad jei dar nori bendrų su manim reikalauti trofėjų,
tai ir darbą bendrai atlik, prisidengdamas kauke.
225 Štai patarimas, klausyk, o tada užbaik, ką pradėjęs!
Šitą vaiko akių grožybę, korališkas lūpas,
gyvas skruostų dailių rožes ir kaktą malonią
reikia pašalinti – jas į vangią senatvę pakeisti.
Veidu, visa apranga senutėlį pačiam Machaoną
230 reikia nuduoti ir jo raukšlėmis pažymėti sau kaktą!“
Jis jai paklūsta mielai, nes Amoras, lyg koks Protėjas,
formoms visokioms imlus ir geba bet kuo pasiversti.
Jo gintariniai plaukai balčiausia spalva pasidengia –
sniego baltumo plaukais jo auksinės garbanos virsta,
235 tuntų tuntais išsyk gėdingos raukšlės berniukui
skruostus apeina glotnius, ir į žilą kretantį senį
vaikas pavirsta galop. O deivė dar tamsų apsiaustą
užmetė jam ant pečių ir papuošė kaklą karoliais.
Tąkart visokių rūšių žolynų, kompresų ir sunkų,
240 iš įvairiausių žiedų ant lėtos ugnies pagamintų,
vaistų milteliais stipriais ir tabletėm, uogų ir druskų,
priešnuodžių daug ir kitų panašių dalykų prikrovė
dėžę, padavė dar apsauginį raštą ir tarė:
„Eik, iš Dionės sūnaus sukurtas skubiai Machaone,

245 perface, quas animo potuisti sumere, curas“.
 Ille stupet subitam tacitus ridetque senectam
 mentitique olim secum memoratur Iuli
 et quas deposito servare Cupidine pennas
 non oblitus erat direxit ad Arctica regna,
 250 Littalicas rediens arces et Pergama Vilnae.
 Interea gliscente malo pia regia luctu || [237]
 personuit late, veluti iam funere certo
 maesta palatinis fit comploratio tectis.
 Inde gemunt regni proceres sanctusque senatus
 255 ingentes Lechici spes evanescere regni.
 Pannonas amplificis impacatosque Boemos
 imperiis frenat Ladslaus, Fridericus in ostro
 Romuleo geminis praeifulgens tempora vittis
 praesul agit. Neuter patriis succedere regnis
 260 longaevi poterit post cygnea fata parentis.
 Te medio Lucina loco, Casimire, secundum
 ordinis et sortis dederat magno omine terris.
 Proh, dolor! immaturus obis patriaeque patrique.
 Tu regere imperiis populos, dare iura subactis,
 265 frangere Threiciae pugnacia cornua Lunae
 par solus fueras.
 Inde armata manus, flent horrida pectora bello
 insolitisque pium lacrymis testantur amorem.
 Illis multa tui, Casimire, recursat imago,
 270 qualis eras ipsis Mavors formosus in armis,
 quos animos vultu, socios qua mente gerebas.
 Provida mens, vacuum trepida formidine pectus,
 larga manus parcique agilis vigilantia somni,
 ut duros belli caperes prior ipse labores,
 275 ut famis utque sitis patiens ante ora phalangum || [238]
 ductor ovans alacerque animi tua signa praeires,
 dum tibi Pannonios populorum magna voluntas
 deferret fasces, vidua et te regna vocarent.
 Et caperes data sceptrata potens solioque sederes

245 eik jau dabar ir atlik, ką širdy tau rūpi atlikti!“
Jis stebėjos ūmia senatve ir juokės sau tyliai –
puikiai prisiminė pats, kai turėjo Julu pasiversti, –
ir neužmiršęs sparnų, nors iš veido jau ne Kupidonas,
leidosi skristi tolyn į Šiaurę – į tą karalystę,
250 kur litalų pilis ir Vilniaus Pergāmas iškilęs.
Čia vis gilėjo bėda, ir karaliaus rūmai maldingi
gaudė visur nuo raudų, tarytum kas rūmuose būtų
šermenis kėlęs tikrus su verksmais, raudom ir dejonėm.
Dūsauja, gedi aukšti didikai ir šventas senatas,
255 gęstant Lecho sūnų karalystės vienintelei vilčiai.
Ten panonus ir čekus maištingus Vladislovas valdo,
čia su dvigubine tiara ir purpuro rūbais
Frydrichas – kitas sūnus – ganytojo pareigas eina.
Vienas ir kitas valdžios tikrai negalės paveldėti,
260 gulbės giesmę galop sugiedojus nusenusiam tėvui.
Kraštą valdyti tave, Kazimierai, gimusį antrą,
be karalaičių kitų, Lucinà buvo davus lemtingai.
Šitaip skaudu! Palieki tėvynę ir tėvą be laiko!
Tu viešpatauti tautoms, nugalėtiems įstatymus duoti,
265 trakų mėnulio riestūs karingus ragus pažaboti
vienas geriausiai tikai.
Pāskui kareivių pulkai ir nuo karo nugrubusios širdys
ašarom, sau svetimom, teisėtą meilę tau reiškia.
Daug ką primena jiems, Kazimierai, tavo paveikslas:
270 Jiems tu su ginklais visad atrodei dailus tarsi Marsas,
išvaizda ir mintimis prie savęs jų širdis tu traukei.
Gyrė akylas mintis, nepažįstančią baimės krūtinę,
tavo dosningas rankas ir žvalumą mažai temiegojus,
nes tu pirmesnis kare nusitverdavai vargano darbo,
275 priešais kareivių eiles net ir kęsdamas troškulį, alkį
tarsi triumfuotojas pats prajodavai vėliavų prieky,
kai didžiulis žmonių troškimas panonų vainiką
įteikė tau, ir tave vieniša jų šalis pavadino.
Būtum turėjęs skeptrus ir soste sėdėjęs kaip viešpats –

280 – tantum animi praestoque fuit tibi miles et arma
 iustaque causa armis –, nisi nuda cupidine sceptri
 Christiadam mallet reverentior esse cruoris
 Principis ut bellax, ita mens mitissima sancti.
 Nempe minor iuris fuerat tibi, maior amoris
 285 fraterni ratio, plus quam suffragia gentis
 totius unus amor, quam regni iura parandi
 plus lex naturae, licet illa libidine regni
 multis pro nihilo est. Quotus est, qui frangere iura
 omnia turpe putet solii pellacis amore?
 290 O mentem imperiis et toto cardine mundi
 maiores animos! Te non mortalia bella
 digna fuere satis, non sceptrum potentia regum,
 sola tibi meriti restat regia caeli
 sydereaeque vocat decus immortale coronae.
 295 Ergo nefas siquidem est immitia sistere fata:
 i, decus, i, nostrum, teneas novus Indiges astra,
 unde tuis clemens faveas armisque virisque.
 Auspice te precibusque tuis Thracasque Scythasque
 fundemus passim (nec enim sacra omina fallunt).
 300 Te praeunte vadum, qua caeco Duna profundo || [239]
 fertur et abruptas pergit subvertere ripas,
 transibit secunda sui et Lituana iuventus
 franget Hamaxobium memoranda clade Gradivum.
 Quid lacrymas aulae memorem, quae maxima vota
 305 Principe spesque suas cecidisse cadente gemebat?
 Nullus erat, qui non te, mansuetissime Princeps,
 iam mitem dominum facilemque piūque doletet,
 nullus, qui se aliqua laesum ratione putaret.
 Iam decus angelicum frontis cordisque redibat
 310 simplicitas niveis non concessura ligustris,
 iam gravitas moderata animi fastusque perosa
 integritas varioque carens prudentia fuco.
 O rarum – candor sine fuco – nomen in aulis!
 At longe graviore sono popularis egestas

280 karui teisėtos dingsties, kareivių, ginklų ir ryžto
tau gi netrūko tada, jei labiau nei sosto ir skeptro
būtų netroškusi taip nors kauni, bet didžiai maloninga
švento valdovo dvasia nepralieti krikščioniško kraujo.
Buvo svarbesnė visad tau ne teisė, o broliška meilė,
285 meilę aukščiau nei tautos balsus tu vienintelę kėlei,
ir ne karaliaus valdžios gavimas – viena prigimtinė
teisė tau buvo svarbiau, nors ją iš noro valdyti
daug kas ir laiko niekū. Ar mažai čia tokių, kas galvoja,
siekdamas sosto klasta, į bet kokį įstatymą spjauti?!
290 Koks jo protas, širdis, pranokę aukščiausius pasaulio
sostus, visas jo valdžias! Ne galingi viešpačių skeptrai
ir ne karai mirtini, karalaiti, tavęs nusipelnė –
tau atitenka vertai pelnyto dangaus viešpatystė,
prašos tavęs nemaraus gražumo žvaigždynų vainikas!
295 Ką gi, jei mums nevalia paveikti kieto likimo,
eik, mūsų pažiba, – tapk dar vienu įnamiu dangui,
kad iš ten tu saviems galėtum pagalbos suteikti!
Vedant ir meldžiantis tau, totoriūs ir trakūs išvaikyti
mes įstengsim nesyk (juk neklysta ženklai pranašingi).
300 Žengiant tau prieky, brasta, kur tamsi Dauguva pavojingai
plūsta gelminga vaga ir stačiąsias pakrantes skalauja,
pereis tau iš paskos lietuvių jaunuomenė saugiai
ir garsioje kovoje palauš hamaksobų Gradyvą!
Negi man rūmų raudas bepriminti? Jie verkė, kad galas
305 su karalaičio mirtim jų viltims ir troškimams ateina.
Tokio nebuvo, kuris ten tavęs, romus karalaiti, –
minkšto, dievoto, švelnaus valdovo – nebūtų gedėjęs
ar galvojęs, kad jį dėl ko nors esi tu nuskriaudęs!
Grįžo į rūmus veidams šventųjų būdingas tyrumas
310 ir atvirumas širdžių – it baltų kaip sniegas ligustrų,
dvasios rimtis ir priešus išpuikimui sąžiningumas,
ir įvairių bjaurių veidmainysčių vengiās nuovokumas.
Retas dalykas dvare – tikrumas be apsimetimo!
Dar garsiau negu jie raudėjo nuskurdusi liaudis:

315 – pupilli et viduae – flebant puerique senesque,
 et quisquis vel sorte fuit vel pressus iniqua
 lite, suum columnen cecidisse, patrem atque patronum,
 et questus sine fine dabant. It planctus ad astra,
 astraque tam vasti peraguntur conscia casus.
 320 Vicinum clerus varioque ex ordine multi
 laudata pietate patres conclave tenebant,
 qui prece quive sacro comitarent funera ritu.
 Quales vere novo per Hymetti florea rura
 Hyblaeae glomerantur apes et murmure leni
 325 mella legunt sataguntque suis componere cellis. || [240]
 Talis erat nota caetus pietate virorum,
 plurima qui secum dulci sermone serebant
 de virtute pii iuvenis meritisque obituque
 dictaque tingebant lacrymis, cum talia quidam
 330 e tota patrum circumstante corona:
 „Heu!, quantum Lechicis infigunt sydera rebus
 vulnus! et o magnae primordia dura ruinae!
 Heu, Casimirus obit, rigidi servator honesti,
 tam pugil invictus fidei quam schismatis osor
 335 errorumque hostis, murus solidissimus idem,
 quo pestes Lechicum potuere superstite nullae
 monstraque nulla polum Stygiis afflare venenis.
 O, quantum metuo, ne tandem pariete lapso
 obiceque assueto vim non remorante malignam
 340 irruat et terras istas confundat Averno.
 Exemplar virtutis obit, quo sanctior alter
 princeps et nullus fuerat reverentior aequi.
 Quae pietas illi, quis amor caelique Deique,
 vidimus, ut tumidae spernens ludibria pompae,
 345 aulae oblectamenta assentantumque susurros,
 supplicibus palmis vel sacras fusus ad aras
 psallentumve choris mistus cantator et ipse
 aut clara pietate virum sanctaeque senectae
 sedulus auditor miti pendebat ab ore.

315 našlės, našlaičiai, vaikai, seneliai ir tie, ką likimas
ar neteisinga byla į vargą buvo įstūmus, –
skundės nesustodami, kad ramsčio, globėjo ir tėvo
amžiams neteko su juo. Lig žvaigždžių jų aimanos kilo,
tad didžios netekties žinia ir žvaigždes neramino.

320 Tuo metu kunigai ir tikėjimo tvirto visokių
ordinų gausūs tėvai, būrin gretimai susirinkę,
tarėsi jau dėl liūdnu apeigų ir maldų už velionių.
Kaip nuo pavasario vėl po Himeto žydinčias pievas
Hiblės bitutės būriais saldžiai dūzgendamos skraido,

325 renka medų ir jį į korius nepavargdamos pila,
taip ir vyrų, garsių tikėjimu, ratas atrodė.
Kol jie kalbėjo saldžiai apie daugybę dalykų –
nuopelnus to pamaldaus jaunuolio, dorybes, jo mirtį, –
ašarom laistė žodžius, kažkuris iš viso vienuolių

330 rato prabilo staiga ir garsiai štai ką pasakė:
„Kokią gi Lecho sūnų reikalams nepataisomą žalą
daro dangus! Kaip skaudi didžiulės griūties pranašystė!
Miršta Kazimieras mums – griežtos dorovės gynėjas,
tvirtas tikybos karys ir bjaurios atskalos nekenčėjas,

335 priešas visokioms klaidoms ir tvirta apsauga nuo pavojų –
kol ją turim, jokių marai ir jokios pabaisos
Stikso nuodais neįstengs apnuodyti Lecho pasaulio!
Kaip aš bijau, kaip kraupstu, kad šitai sienai sugriuvus,
šitai užtvankai jau nuo blogio jėgų nebesaugant,

340 jos prasiverš ir dabar Avernū užtvindys šią žemę!
Miršta doros pavyzdys, už kurį valdovo – šventesnio
ir teisingumą labiau tausojusio – dar neregėjau!
Matėm, koks jis pamaldus, kaip mylėjo dangų ir Dievą,
kai, numojęs ranka į tuščios puikybės žaidimą,

345 rūmų malonumus, pataikūnų šnabždesį saldų,
glaudė delnus maldoms ar prieš šventą altorių gulėjo,
stoją giedoti kartu su kitais į giedotojų chorą
ar pas šventus senelius bei garsius tikėjimu vyrus
kaip atidus mokinys jų žodžius net springdamas gėrė.

350 Saepe etiam absorpto demersus in ecstasi sensu || [241]
 mente polos adiit“. Cum dicere plura pararet,
 subiunxit senior, sub quo moderante tribunal
 internum Princeps sua pandere corda solebat
 et nullas magnis lacrymis expendere noxas:
 355 „Fas arcana loqui praesenti cardine rerum,
 sunt etenim multum potiora patentibus istis.
 Ille per illunes bipatentia ad ostia noctes
 templorum nudoque pede et male tectus adibat.
 O, quoties vigiles genuum stupuere minorem
 360 in turpive luto cruciformia volvere membra,
 sub gelido pluviove Iove et vigilare precantem.
 Ille et purpureo dignum non murice corpus,
 sed setis hirtum patiens thoraca tegebat.
 Et mirum, vigiles, inter candentia spinas
 365 lilia de puro florere ad sydera corde?
 lilia, quae nulla passus sordescere labe.
 Credite: regali asceten in murice vixit,
 si queat ascetes ad tantum evadere culmen
 virtutis. Mature polo sanctissime Princeps,
 370 illicet, indigetes inter numerabere divos:
 te nos, haud dubium, templis et thure colemus“.
 Dictis immaduit senior cunctique gemebant.
 Fama sub haec vulgare novum iam multa per urbem,
 cui vel mors cedat, venisse Machaona pergit.
 375 Impiger ille, aegris dum languida corpora sanat, || [242]
 incautas perimit mentes vetitisque medelis
 argumenta facit per mortes. Proh dolor, eheu,
 per mortes animarum! O, quam mortalia caecae
 multum noctis habent! O pectora mersa tenebris!
 380 mente mori aeternumque mori, miseramque brevemque
 ut possis nocuo servare in corpore vitam.
 Ille tamen talis passim, per et ora vagatur
 et magnus moesti regis perfertur ad aures.
 Ocyus ille iubens in regia tecta vocari

350 Kaip dažnai jis dvasia, kuo giliausios ekstazės
apimtas, kilo dangun!“ Ir daugiau jis būtų kalbėjęs,
bet čia vyresnis žmogus, kurio vidaus tribunolui
mūsų karaliaus sūnus paprastai atverdavo širdį
ir išpažindavo pats nebūtas kaltes, taip pasakė:
355 „Klostantis taip reikalams, aš slaptus dalykus jums atskleisiu,
nes jie kur kas svarbesni nei tai, ką mato kiekvienas.
Jis tamsiomis naktimis prie bažnyčios dvivėrių durų
eidavo nuolat, menku rūbeliu prisidengęs ir basas.
Kiek gi kartų sargai nustebdavo, radę jį klūpant
360 ar tikriausiam liūge išsitiesus kryžiumi gulint
ir po lietingu žvarbiu dangumi karštai besimeldžiant!
Šanarius savo, vertus net ne purpuro rūbą dėvėti,
jis šarvine liemene, šeriais pasišiaušusia, dengė.
Tad ko stebėtis dabar, kad tarp nuolatinių erškėčių
365 baltos lelijos dangun iš tyros krūtinės jo stiebės –
gėlės, kurių net menka dėmė nesuteršė niekad?
Buvo, tikėkit manim, po purpuro rūbais asketas –
jei tik asketas tokių dorybės viršūnių pasiekti
gali! Subrendęs esi, karalaiti švenčiausiasis, dangui,
370 tad jau keliauk, prisidėk prie šventųjų gyventojų skaičiaus –
šventąjį mes čia tave smilkalais ir bažnyčiom pagerbsim!“
Taręs apsiverkė pats, o kiti aplink tik dejavo.
Tąsyk reikšminga žinia pasklinda sostinėj naują
čion Machaoną, kuriam net mirtis paklūsta, atvykus.
375 Nors jis pagydo gerai ligonių suvargusius kūnus,
sielas jų neatsargias pražudo, kai draudžiamais vaistais
jas pasiunčia myriop. Nejaugi?! Kaip tai? O, varge!
Nuveda sielas mirtin! Kiek daug dar beprasmės tamsybės
glūdi žmonių varguose! Ak, į tamsą nugrimzdušios širdys!
380 Mirti dvasia amžinai, kad tik kenksmingame savo
kūne galėtų trumpam išlaikyti niekingą gyvybę!
Na, bet jisai, kad ir toks, keliauja iš lūpų į lūpas,
kol prislėgto galop karaliaus ausį pasiekia.
Liepęs tarnams kuo greičiau į savo rūmus sėkmingą

385 felicem medicum, laetas spes pectore versat.
 Nec segnis properat regalia tecta Machaon.
 Attigerat portas, subito crinita chelydris
 Haeresis atque biceps Riphaeîs oriunda pruinis
 Eumenis illa (vocant iusto cognomine schisma),
 390 insani soboles Photiî, aggrediuntur euntem:
 „Siste gradum, dilecte puer, nam novimus ista
 sub scena nostrum latitantem numen Amorem.
 Tune etiam poteris medicas apponere dextras
 immani iuveni, qui sacros lege Penates
 395 ritibus evertit nostris? Meminisse, Cupido,
 nostris debueras fanis tua sacra iuvari.
 Quis furor usque adeo mentes collidit amicas?“
 Queîs Amor, ut solita facie, puerile, refulsit:
 „Utraque pone metum soror: haud contraria vobis
 400 molior et novi, quid foedera amica repositant. || [243]
 Credite, si, quod mente agito, perfecero, Princeps
 in vestros etiam facile inclinabit amores“.
 Solicitudine iterum vetat et subit atria regis.
 Plausum manibus Furiae iustumque dolorem,
 405 quem dabat aula, Fides, Mavors inopumque querelae,
 insano solae – dirum – explosere cachinno:
 „Aut cadet hic aut noster erit nobisque favebit.
 Plaudat „io“ Phlegeton, „io“ subsultet Avernus!“
 Interea solita de maiestate remittens,
 410 credulus it genitor (dolor hoc persuadet amori),
 ipse impostorem sacra per conclavia ducit
 ad desperati moestum penetrale iacentis.
 Vota secunda aulae medicum comitantur euntem
 et procerumque inopumque preces, fallenteque cultu
 415 virtutum hosti (quod nollent) animaeque latroni
 fausta sacerdotes conamina forte precantur.
 Constitit atque alacris morientia Principis ora
 inspexit venasque manu tentavit et „eia,
 vivet“, ait, „flos hic, saeculi melioris origo,

385 daktarą kviesti, jis pats jau viltį brandina krūtinėj.
Ir Machaonas išsyk negaišdamas skuba į rūmus.
Jam priėjus vartus, gyvatplaūkė Erezija beįgi
gimus Ripajų snieguos tokia Eumenidė dvigalvė
(žmonės ją Atskala pelnytai vadina), – beprōčio
390 Fotijo dukros abi, – staiga jam kelią pastoja:
„Lukterk, mielasis berniuk! Mes jau žinome, kad išmoningai
slepias po išore šia dievybė mūsų – Amoras.
Negi gali iš tiesų pridėti gydančius delnus
prie šio jaunuolio žiaurais, sunaikinusio šitiek buveinių
395 mūsų šventoms apeigoms? Atsimink, brangus Kupidonai:
apeigas savo turi paremti mūsų šventovėm.
Koks pasiutimas dabar tau mintis bičiuliškas jaukia?“
Jis suspindo tada joms įprastu vaikišku veidu:
„Vykite, sesės, abi kuo toliausia baimę – ne kenkti
400 jums ketinu ir žinau, ko bičiuliškiems santykiams reikia.
Jei tik įvykdysiu, ką sugalvojęs esu, patikėkit,
pats karalaitis palinks prie meilės judviems be vargo!“
Ir, vėl paraginęs jas nebijoti, į rūmus įžengia.
Tos suploja delnais ir, bjauriai pažeidusios tikrą
405 sielvartą, tvyrantį ten nuo dvaro, Religijos, Marso
ir nuo varguolių raudų, pratrūksta klaikiai kvatoti:
„Jis arba mirs, arba mums atiteks ir mūsų bus pusėj!
Galit jau šaukti „valio!“, Averne ir Flegetonte!“
Tąkart jau be įprastos didybės lengvatikis tėvas
410 (sielvartas įkalba tai jo mylinčią širdį daryti)
eina ir veda patsai apsimetėlį salėm šventosiom
į gedulingą mirties patalan paguldytojo menę.
Daktaras žengia, ir jį dvarionys palydi meldimais,
ponai ir vargšai – maldom, o ten susirinkę dvasiškiei,
415 išorės jo apgauti, tam dorybių priešui ir sielos
vagiui maldauja sėkmės – ar žinodami taip jie darytų?!
Jis sustojo, žvalus vos gyvam karalaičiui į veidą
pažvelgė, pirštais venas jam palietė ir taip pareiškė:
„Ką gi! Gyvens ši gėlė, geresnių laikų pradiniņkas,

420 regnantis spes alta domus, patriaeque patrique
 vivet, si monitis patientem accommodet aurem“.
 Persensit virusque statim de pollice fundi
 horruit in venas aeger gemuitque: „Quid istud
 insoliti?“ Meliore animo iubet esse Machaon.
 425 Tum promens abacoque locans ex ordine philtera || [244]
 et pestes animi, succos, inimica pudori
 nomina: „sunt mihi, sunt morbis iusta arma fugandis;
 haec vel iam vivam Libitinam occidere possent
 et multum retro fugientem vertere vitam.
 430 Tu modo, magne parens, quanta est reverentia patris,
 persancte parere iube, si vivere natum,
 si cupis hunc iterum terris revirescere florem.“
 Tum genitor, lacrymis ubertim perlitus ora,
 coniurat natum patriae per fata parentis
 435 perque suum patris nomen, per quidquid in astris
 templorumque adytis sacri latet: „Impero, nate,
 obsequere et, quodcunque iubet, patiare necesse est
 et facias; tuus iste etenim genitrix genitorque,
 alter ego est, Deus ipse iubet naturaque iussit
 440 te, fili, parere mihi: cave nomen honestum
 morigeri perdas nati lethoque parentem
 involvas, o dure, tuo Lechiaequae ruinam
 crudelem imprudens casu aggrediaris eodem.
 Vive, precor, fili, nec terras desere egentes
 445 auspiciis fraenisque tuis. Quis enim auferat astra,
 quae meritis aevoque satur, fama atque trophaeis
 plenus (nunc differ) quondam Capitolia scandas?“
 Audiit in patremque levans languentia Princeps
 lumina et „o, tantis quid opus, carissime, verbis?
 450 Pareo, mi genitor, licet aeterni atria coeli || [245]
 invitent cupiamque isto de carcere solvi.
 Obsequar, ille mihi quamcunque iniungat amara“.
 Talia morigero dederat Casimirus ab ore
 nil fraudis metuens, quemvis candore suaque
 455 simplicitate ratus.

420 valdančių rūmų viltis – jis gyvens ir tėvynei, ir tėvui,
jei tik kantria ausimi išklausys pamokymų mano“.
Tas pajuto kažką ir, pabūgęs, kad skverbias nuo nykščio
jam nuodai į venas, sudejavo: „Kas gi čia tokio?“
Bet Machaonas dėl to jam palinki žvaliau nusiteikti.

425 Traukdamas ir iš eilės ant stalo dėliodamas vaistus,
sielos nuodus – sunkas su vardais, skaistybei kenksmingais,
pradeda girtis: „Turiu prieš ligas čia ginklų puikiausių –
galima jais ne tiktai Libitiną pačią užmušti,
bet ir apleidusią ką gyvybę atgal sugražinti.

430 Na, o, tėve, tavęs aš prašau su visa karaliaus didybe
liept jam klausyti šventai, jei nori, kad vaikas gyventų
ir kad pasauliui visam ši gėlėlė iš naujo pražystų.“
Tąsyk karalius, gausiom apsipylęs ašarom, sūnų
puola maldauti vardan motulės tėvynės likimo,
435 tėvo dalios bei visų, kiek dangus ir bažnyčių altoriai
turi, dalykų šventų: „Sūnau, įsakau paklausyti –
reikia išverti dabar ir daryti, ką tau jis liepia,
nes tai abudu tėvai: pats Dievas, kuris kaip antrasis
aš tau yra, ir gamta tarsi motina tau tai įsako.

440 Vaike, manęs paklausyk: pasistenk išlaikyti garbingą
vardą klusniausio sūnaus, į mirtį manęs neįstumti
ir nebūti žiaurus – sava mirtimi neprotingai
Lecho kraštui visam baisios prapulties neužtraukti!
Tu tik, sūneli, gyvenk! Nepalik stokojančios tavo
445 balso ir vadžių šalies! Dar ne laikas skubėti į dangų!
Šį Kapitolijų tu – ir metų, ir nuopelnų pilnas,
pelnęs didžiausios garbės ir trofėjų – ir taip dar pasieksi!“
Šitai išgirdęs, išsyk karalaitis į tėvą pakėlė
gęstančias savo akis: „Mieliausiasis, kam gi tie žodžiai?

450 Tėve, aš būsiu klusnus, nors dangaus amžinoji buveinė
šaukia mane ir geidžiu jau kalėjimą šitą palikti.
Būsiu klusnus, kad ir ką man kartaus šis vyras paskirtų.“
Tokius žodžius nuolankiu Kazimieras ištarė veidu,
nes nebijojo klastos, kiekvieną savo skaistybe
455 ir nuoširdžiu tiesumu matuodamas.

Simius hic alacris renovat promissa Machaon:
 „Ergo vales, nam certa salus audire medentem est.
 Neu metuas, nec enim ferrum patiere vel ignes:
 blanda tibi lethum impediunt medicamina, Princeps.
 460 Reddere sola quidem vitam Cythereia dona,
 sola potest thalamis non inconcessa voluptas“.
 Obstupuere omnes intentique ora tenebant.
 Cum subito in cubitum surrectus corpore Princeps
 semianimi extremasque trahens de pectore vires
 465 insolitas mitem vultum succendit in iras
 – et vires eadem ira dedit – zelusque pudoris
 virginei austero pugnax exarsit in ore.
 Vix talis Casimirus erat, post funera ductor
 urget dum Litavos in Moschica terga maniplos
 470 et sarcit turmas animis labarumque nivale
 ostentat laeva, gladium rotat alite dextra
 fulmineum Dunamque facit spumare cruore.
 Maior tunc casto exagitata ferocia vultu
 in simium exarsit: „Quis“, ait, „Phlegetonte Cupido
 475 Taenario emersus tentat mihi bella movere? || [246]
 Agnosco insidias: procul insidiosa voluptas.
 Stant mihi et extremo rata foedera caelica letho
 et iurata polo niveae constantia mentis.
 Ergo apage, ergo apage hinc procul, importune Cupido,
 480 malo mori quam faedari“.
 Non tulit ulterius victricia simius arma,
 horruit impurus sacra lilia Principis hospes,
 non secus ac telis iterum feriente trisulcis,
 ficta licet, trepido concussus membra pavore,
 485 vanescit penitus tenues dilapsus in auras;
 cumque suo rapitur simul impostore supellex
 et periens tetro penetralia sparsit odore.
 Attoniti steterunt omnes, cum talia victor
 angelico laetus pavidis est ore locutus:
 490 „Iam quis erat, vel sola satis vestigia monstrant.

Ima beždžionė mitri – Machaonas – iš karto žadėti:
„Būsi tuoj sveikas – tikra sveikata daktarų paklausti.
Ir nebijok, geležies ar ugnies neteks tau patirti.
Vaistai mieli nuo mirties tave, karalaiti, apsaugos,
460 nes tau gyvybę pajėgs sugrąžinti vien tik Veneros
dovanos – vien tik visi miegamajam leisti malonumai.“
Žmonės nustėro ir tik įsitempę dairės aplinkui.
O karalaitis, staiga ant alkūnių nuo guolio pakilęs
ir paskučiausias jėgas vos gyvoj krūtinėj sutelkęs,
465 savo veide švelniame nematytą parodė rūstybę –
pyktis pridėjo jėgų, ir kovinga karšta jo skaistybė
mušė raudoniu stipriu ant rūstybe degančių skruostų.
Buvo jis lygiai toks pat, kaip tada, kai, pasaulį palikęs,
mūšy lietuvių pulkus maskvėnams į nugaras varė,
470 žadino drąsą būriams ir, kaire laikydamas baltą
vėliavą, kalaviju sparnuota dešine mojo,
ir kraujuotas putas per Dauguvą privertė plūsti.
Įtūžiu dar didesniu suliepsnojo prieš mitrią beždžionę
tyras jo veidas tada: „Koksai Kupidonas, pakilęs
475 iš Flegetonto tamsaus, mėgina mane čia dar pulti?
Pinkles aš atpažinau. Šalin, pasalus malonume!
Net ir mirties artumoj sutartis su dangum man galioja,
dangui žadėtos tyros skaistybės tvirtai aš laikysiuos!
Nešdinkis, nešdinkis sau kuo toliau, įžūlus Kupidone,
480 noriu numirti verčiau, negu netekti skaistybės!“
Nebeatlaiko daugiau nugalėtojo ginklų beždžionė:
svečias nedoras šventų karalaičio lelijų pabūgsta,
siaubui galingu šiurpu tarytumei trišakiu kokiu
sąnarius, nors netikrus, jam dar sykį skausmingai nukrėtus,
485 ir jis išnyksta staiga, tiesiog išgaravęs kaip dūmas;
tūčtuojau dingsta kartu visi apgaviko rakandai,
ir vien smarvė bjauri po rūmų vidų pasklinda.
Kol ten apstulbę visi stovėjo, angelo veidu
taip įbauginiems žmonėms smagus nugalėtojas tarė:
490 „Vien iš šitų ženklų matyti, kas čia toks buvo!

Et tali me velle mei concredere curam
 et te, sancte pudor, male prodere, denique in ipsa
 naufragium statione pati voluistis, amici?
 Et poteras eadem, genitor carissime, tantis
 495 urgere imperiis, dispendia certa pudoris
 pro dubia nimium miseraque subire salute?
 Parco deceptis“. Tum quas curaverat ipse
 sanciri leges et duro adamante notari
 (heu! quare non saecula ferunt adamantina iura?)
 500 schismatis exitio, propius succedere iussi || [247]
 praesulis inseruit dextrae: „Cave fiat inanis
 lex haec, pastor“, ait, „serique cavete nepotes,
 inque fidem nostri monimentum aeternet amoris“.
 Et cui conservata sui sine labe pudoris
 505 lilia se debere hilaris sine fine fatetur,
 Christiparae quondam cantatas virgine Musa
 componi secum tumulo capitique beatum
 cervical subdi petit odas. Inde calore
 vitali refugo, crucis altum in stipite Numen
 510 ore liquente legens et dulcia basia libans,
 os animamque simul cordis sub vulnere fixit.
 Sionios abit illa choros Agnumque secuta
 vere suo redimita et ovans sua lilia victrix
 fert servata manu et canit haud imitabile carmen.
 515 Artus virginei resolutaque corpora letho
 (quo prior illa Orci victa et procul acta Mephitis)
 halavere sui divinum floris odorem,
 auraque syderei late omnia tecta Favoni
 pervasit. Mutata ergo ploratio laetis
 520 vocibus et iam „victor, io, Casimire, triumphas,
 io“ pro lacrymis laetum gemituque sonabat.
 O, quam formoso vixisti funere, Princeps!
 Quamve triumphali vixisti funere, victor!
 Sic decuit te nempe mori, hoc occumbere letho,
 525 cui pietas fuit obstetrix, cui gratia nutrix, || [248]

Negi dar nori, kad jam aš ir gydymą savo pavesčiau,
ir taip išduočiau tave, šventoji skaistybe?! Bičiuliai,
linkite jūras marias nugalėjus nuskęsti man uoste?!
Negi galėjai mane tokiais įsakymais versti,
495 tėve brangus, kad aš iš tikro prarasčiau skaistybę
dėl abejotinos ir apgailėtinos savo sveikatos?!
Gaila man taip apgautų!“ Ir įspraudęs vyskupo rankon
priesakus, savo paties patvirtintus ir antspauduotus
kietu plienū (ir kodėl jų plieno nesaugoja amžiai?) –
500 skirtus prieiti greičiau apgaulingosios schizmos žlugimą,
tarė: „Ganytojau, tu pasirūpink, tušti kad neliktų
priesakai šitie! O jūs, palikuonys visi, – kad paminklas
mūsų meilės karštos tikėjimui amžiais stovėtų!“
Tąsyk Marijos, kuriai, kaip pats linksmas ne sykį kartojo,
505 kad už savo skaisčias lelijas jai vienai skolingas,
garbei sukurtas odes, parašytas Mergelei įkvėpus,
liepia įdėti karstan, paprašęs lyg šventą pagalvę
jas jam po galva padėt. Ir, gyvybės šilumai blėstant,
jis, ant kryžiaus liemens prikaltą didįjį Kristų
510 glausdamas godžiai prie lūpų, ir, bučinius berdamas saldžius,
dvasią su lūpom savom prie žaizdos Jo krūtinėj prispaudžia.
Pas Siono chorus ir pas Avinėlių išeina
savo gėlėm išpuošta, nešina lelijomis rankoj
ir giedodama Jam neprilygstamą giesmę jo siela.
515 Skaistūs jo sąnariai ir kūnas, mirties palytėtas,
(kur pasireikštų toli nutrenktoji Orko Mefitė)
paskleidė dievišką ten jo gėlės aromata, ir tąkart
persmelkė viską aplink dangaus Favono dvelkimas.
Graudžios dejonės iškart pavirto džiugesio šūksniais
520 ir suskambėjo linksmam verksmų ir ašarų vietoj:
„Tu nugalėjai! Valio! Tad švęsk, Kazimierai, triumfą!“
Kaip šia gražia mirtimi pasirodei visiems, karalaiti!
Kaip, nugalėtojau, tu šia triumfo mirtim pasirodei!
Šitai turėjai numirt, taip užbaigti gyvenimą savo
525 tujai, kam buvo dora – pribuvėja, malonė – žindyvė,

cui pudor angelicus vitae comes atque magister.
O Princeps, clarum genus alto a sanguine divûm,
Austriacae Lechicaeque nitens o gemma coronae:
non te caesar avus tritavusve atavusque paterque
530 rex, patruus rex, et quamvis sit maximus ille,
ille Iagello, ornant, et qui Varnensibus arvis
occumbens nomen magno exaequavit Olympo,
– iam teneant fausti sibi tres ex ordine fratres
Lechica tam propere te obiisse dolentia sceptrâ –
535 ut decorant charae tanto discrimine vitae
fortiter asservata sacri decora alba pudoris.
Haec ego dum gracili tentavi pangere buxo,
[538] pro viridi ambivi tua, Princeps, lilia lauro.

Cecinit Paulus Zawistowski

Appendix epigrammatica

Lucernae ardentes in manibus vestris (Luc. 12[:35])

5

Ardentes mandat Salvator ferre lucernas:
lampadis huic praestant lilia casta vicem.

6

Aureus haud rutila tam splendet lampade Phaebus
quam tibi virgineo lucida flore manus.
Emensusque tuae mihi vitae lampada cursu
tradis et exemplis ad tua facta vocas.
Non miror, quare, cum lampada ferre iuberis,
mavis virginea lilia ferre manu.

Iosaphat Sokółowski

mokytoja ir brangi gyvenimo draugė – skaistybė!
O, karalaiti, garsus aukštos giminės palikuōni,
austrų ir lenkų visoj karūnoj taip žėrintis perle!
Niekas tavęs taip nepuoš – imperatorius, tavo senelis,
530 nei tavo tėvas arba jo brolis, irgi karalius,
nei giminaičiai kiti – net Jogaila, nors ir didysis,
netgi ties Varna garbe lig Olimpo pakilęs karalius,
nei laikysią tvirtai iš eilės trys broliai taviškę
mirtį priešlaikę visad apraudosiantį lechišką skeptrą,
535 kaip kad puošia tave mirtinam pavojui iškilus
apgintas narsiai šventos skaistybės grožis balčiausias!
Kol čia viską grakščia dūdele mėginau apdainuoti,
[538] į lelijas tavo taikiaus, ne laurus žalius, karalaiti!

Pagiedojo Paulius Zavistovskis

Epigramų priedas

Uždegti žiburiai jūsų rankose (Lk 12, [35])

5

Uždegtus žiburius mums Išganytojas paliepė nešti –
vietoje tokių žiburių baltos lelijos geriau!

6

Šviečia ne taip auksiniu deglu spindulingasis Foibas,
kaip tavoji ranka šviečia skaisčia lelija.
Perduodi deglą dabar, gyvenimo kelią nubėgęs,
man ir prie savo darbų šitaip kvieti pavyzdžiais.
Ko man stebėtis, kodėl tu labiau norėjai leliją
skaisčią laikyti, kai tau liepiama nešti deglą?!

Juozapatas Sokolovskis

S. Casimirus Partheniam suam oden „Omni die etc.“
contumulari capitique suo substerni ordinat

7

Quid pangis Mariae laudes, Casimire, diurnas?
Num non culta etiam noctibus illa tibi? || [249]

8

Laudes, quas vivens Mariae, Casimire, canebas,
cur tecum moriens consepelire velis?
Non equidem, Princeps, tua carmina digna sepulchro,
vivet in aeternos illa Camaena dies.
Sed quia vita dies, mors nox, quia perdius ista,
num pernox etiam sedulus ista canis?
Georgius Barszcz

9

Supponi capiti Mariana poemata Princeps
mandat, ut incumbat vel mortuus scilicet illis.

10

Chartaceum quamvis voluit cervical habere,
at capiti fulcrum molle papyrus erat.
An quia pro plumis calamo, sanctissime Princeps,
illa satis tenero farta papyrus erat?
Hoc equidem; sed molle fuit cervical et inde:
multa illud stravit nempe Maria tibi.

11

Mortali stratus meditatur carmina somno,
namque, vide, capiti supposita author habet.

Šv. Kazimieras nurodo kartu palaidoti ir jam po galva padėti savo partenišką giesmę „Ausk Marijai rožių giją“

7

Kam tu giesmes Marijai kuri, Kazimierai, dieną?
Negi atrodo ji tau naktį ne tokia graži?

8

Ko gi, Kazimierai, tu su savim palaidot norėjai
giesmę Marijai, kurią gyvas giedojai visad?
Kapo tikrai neverta giesmė tava, karalaiti,
nes begalybę dienų ši Kamena dar gyvens.
Jeigu mirtis – kaip naktis, kaip diena – gyvenimas, negi
giesmę giedojęs perdien, uoliai darai tą pernakt?
Jurgis Barščas

9

Liepia po galva padėt karalaitis giesmes Marijai,
kad ir po savo mirties galėtų giesmėms atsiduoti.

10

Nors jis pagalvės minkštos iš papiruso troško turėti,
tapo galvos atrama minkštas popierius jam.
Ar ne todėl, kad išties, karalaiti švenčiausias, ne plunksnom
buvo pripildytas tas popierius, o rašikliu?
Taip, iš tiesų! Ir minkšta pasidarė dėl to ši pagalvė,
kad iškedeno daugyšk ją tau pati Marija!

11

Giesmes apmąsto jusiai, kad ir įveiktas mirtino miego,
nes šis kūrėjas savų turi po galva giesmių.

Quam meditata suae cantabit metra Mariae,
dum vigil et toto corpore clarus erit?!

Urbanus Alschut

12

Illud quod doctum genuerunt tempora carmen
sub sua iam languens tempora dextra locat.
Singula namque suae redeunt dum membra Parenti,
sic decet et proprium carmen habere caput.

13

Quae toties flexu magnam est venerata Parentem,
Letho cervix iam riget illa gelu
inflectique nequit, tamen hanc ut semper adoret,
laudis Virgineae carmina tota premit.

14

Supposito capiti Macedo indormivit Homero
testando, vates quam sibi carus erat.
Supponit capiti Marialia carmina Princeps,
cum sibi duro oculos Parca sopore gravat.
Tam maior, Casimire, tibi erga Virginis odas
affectus, somnus quam tibi maior erat.

Paulus Ciekawy

15

Peleus iuvenis caput sopori
mandat Maeonii super poetae
chartas, cum sibi diligentis ambit
nomen. Tu, Casimire, collocasti
sub cervice tuae sacras Mariae
odas: quam merito satis vel inde
summe te patet esse diligentem!

Kaip užgiedos jis metrus, sukurtus savo Marijai,
kai prisikels ir visu kūnu ryškiai spindės?!

Urbonas Alshutas

12

Giesmę, kurią kadais karalaitis mokslingai sudėjo,
mirdamas deda pats sau dešine po smilkiniais.
Juk jei žmonės visi sugrįžta pas Motiną savo,
pas karalaitį sugrįš jo sudėtoji giesmė.

13

Kaklas, kuris šitieksyk nusilenkdamas Motiną gerbė,
guli dabar, nuo mirties šalčio sustingęs, tačiau,
nors nelankstus, kad toliau galėtų Ją garbinti nuolat,
giesmes pagarbinti Ją spaudžia dabar po savim.

14

Makedonietis miegot, pasidėjęs po galvą Homerą,
ėjo, parodęs, koks jam buvo tas dainius brangus.
Dėjo po galva taip pat karalaitis giesmes Marijai,
kai užspaudė akis Parka jam kietu miegu.
Meilė Mergelės giesmėms, Kazimierai, tavo didesnė
tiek, kiek miegas yra tavo ilgesnis už jo.

Paulius Cekavas

15

Kai Pelėjo sūnus viršum majonų
dainiaus raštų kadais miegoti galvą
dėjo, siekė uolaus sekėjo vardo.
Kai po galva šventų giesmių Marijai
tu, Kazimierai, pats sau pasidėjai,
aišku, kad tu turi dėl to vadintis
žemėj vyru nuo šiol pačiu uoliausiu!

16

Hymnus, quo Mariae potuisti claudere laudes
affectusque tuos, Illias ille fuit.
Tu quoque Alexander Magnus sis, cui super illa
prolixa mortis nocte quiesse placet. || [250]

17

Illiadem capiti Macedo supponit Homeri:
Homeron ille dormiens (aiunt) legit.
Supponit noster Marialia carmina Princeps
et mortuali vigilat in somno: legit.

Hyacinthus Gąssowski

18

Ista licet proprio tibi sint prognata cerebro
et prognata pio carmina corde tibi,
dum capiti ipse tibi tamen haec supponere mandas,
quis tibi iam, Princeps, supposita esse neget?

19

Dum tumulas sepelisque tuis tua metra tenebris,
teque micare iubes et tua metra magis.

20

Scriniolum, Dario victo, spolia inter opima
cepit Alexander, divitis artis opus,
quo Darius pigmenta prius, servavit Homerum,
plus dignas tali pixide victor opes.
Cur infers tumulo Mariana poemata, Princeps?
Hoc etiam tumulo lilia nempe fragrant.

Franciscus Hintz

16

Toji giesmė, kurioje tu įstengei išreikšti Marijai
savo jausmus ir liaupses, buvo kaip *Iliada*.
Regis, galėtumei būt Aleksandras, kuriam taip patinka
ilgą ir gūdžią mirties naktį ilsėtis virš jos.

17

Makedonietis kadai *Iliadą* po galva turėjęs –
kalbėta, kad Homerą šitaip skaitęs jis.
Turi po galva taip pat karalaitis giesmes Marijai –
budėdamas mirties miege, jas skaito vis.

Hiacintas Gonsovskis

18

Nors tau Marijos giesmių pagimdė nuosavas protas,
nors jų pagimdė taip pat tavo širdis pamaldi,
bet kai pats įsakei tas giesmes po galva padėti,
kas, karalaiti, dabar tvirtins, kad jų ten nėra?!

19

Laidodamas su savim į tamsą giesmes savąsias,
tu žėrėti liepi sau ir savo giesmėms!

20

Teko tarp grobio gausaus ir skrynelė puiki Aleksandrui,
kai nugalėjo jisai Darijų mūšy vienam.
Persas joj laikė dažus, Aleksandras ją skyrė Homerui –
daiktui, kur kas vertesniau dirbinio šitaip gražaus.
Kam gi į karstą imi, karalaiti, giesmes Marijai?
Taigi kad šitam karste kvepia jau lelija!

Pranciškus Hincas

21

Dum caput in tumulo Mariano carmine fulcis,
quam sublime levas, o Casimire, caput.
Ille Venusinus sublimi vertice, dixit,
sydera contingam¹: tu penetrare potes.

22

Fors vis suppositae faciem inculcare papyro,
supponis capiti dum, Casimire, tuo.
Parcito: pallentes vultus et sanguine cassos
ut referat nobis, nuda papyrus erit.
Utque nives cordis pingat candentiaque oris
lilia, sat nobis munda papyrus erit.
Denique Virgineas dum pangis carmine laudes,
pinxisti calamo te satis ipse tuo.

23

Incumbat Aiax spongiae,
quem Caesar olim panxerat.
Metris tuis dum tu incubas,
infundis altos spiritus.

Paulus Zawistowski

24

Cur capiti, o Princeps, Mariana poemata subdis?
Cum vixști, caput haec nempe fuere rei.

25

Jak wiele na te wiersze święty Panic łożył,
że je nawet sam autor i głowę przyłożył.

¹ Ascriptio ad marginem sinistrum apposita habetur: „Sublimi feriam sidera vertice. Horat. C. 1 od. 1.“

21

Savo galvą karste ant giesmės Marijai paguldęs,
kaip gi, Kazimierai, tu galvą keli išdidžiai!
„Kelsiu ligi dangaus išdidžią galvą“, – Venozos
dainius giedojo kadai⁷ – tu gi pateksi į jį!

22

Gal tu įspausti geidi į popierių atvaizdą savo,
kad, Kazimierai, pats sau jį po galva dedi?
Kam gi? Kad liudytų mums apie netekusius kraujo
skruostus tavo blyškius, popieriaus tuščio pakaks.
Tyrai širdžiai, lelijoms veido baltoms pavaizduoti
popieriaus irgi švaraus visiškai bus mums gana.
Reikšdamas savo giesmėm Marijai pagarbą didžią,
tu savo plunksna save ryškiai jau pavaizdavai!

23

Ajantą piešė virš šarvų
palinkus Cezaris kadai –
Kai palinksti virš metrų tu,
didingą dvasią mums skleidi.

Paulius Zavistovskis

24

Kam, karalaiti, dedi po galva giesmes Marijai?
Skyrei šiam reikalui pats galvą, kol gyvas buvai!

25

Tiek šventas karalaitis daug giesmėn sudėjo,
kad ant giesmės ir galvą pats galop padėjo!

⁷ Prierašas kairėje paraštėje: „Kelsiu ligi dangaus galvą išdidžią aš“, Horacijaus *Giesmių* kn. 1, g. 1, eil. 36, Henriko Zabulio vertimas.

Dobrze się snem śmiertelnym (śmiem rokować tobie)
 wypisz, Panicu, boś też dobrze usłał sobie.
 Chwały Maryjej rymem i wdzięcznemi słowy
 spisawszy, kładziesz, miękkoć i wysoko w głowy.

Ioannes Horodecki

Ad M[aiorem] D[ei] T[er] O[ptimi] M[aximi] G[loriam], B[eat(issi
 m)ae] V[irginis] M[ariae] S[ine] L[abe] O[riginali] C[onceptae] Hono-
 rem, S[ancti] Casimiri Patroni nostri venerationem

*Živilė Nedzinskaitė textum transcripsit
 Darius Antanavičius editionem curavit*

Patogiai mirtinu miegu, drįstu sakyti,
miegosi, nes gebi minkštai pasitaisyti:
liaupses Marijai rimais ir gražiausiais žodžiais
surašęs, jas galvūgalin patogiai kloji.

Jonas Horodeckis

Didesnei triskart geriausio ir didžiausio Dievo šlovei, be gimtosios nuodėmės
pradėjusios Švenčiausiosios Mergelės Marijos garbei ir mūsų globėjo šventojo
Kazimiero pagarbai

Iš lotynų ir lenkų kalbų vertė Sigitas Narbutas